

BØRNS SKOLELIV

Vi kender det

5. a har musik. Eleverne står i en rundkreds på gulvet og skal danse til et stykke musik. Thomas og Nikolaj står ved siden af hinanden og fjoller. De stopper ikke, selv om læreren flere gange henstiller til det. Flere elever giver udtryk for, at de ikke vil være med til aktiviteten. Læreren forsøger at motivere dem til at deltage ved at gøre aktiviteten interessant og henvise til klassens regler om at være stille i undervisningen. Der er efterfølgende lidt mere koncentration. Dog giver Agnete flere gange udtryk for, at hun ikke gider være med. Hun deltager modstræbende, men trækker sig, så snart hun kan se sit snit til det. Flere drenge forlader deres pladser i rundkredsen og opsøger hinanden. De småsnakker om fodboldkampen i frikvarteret, tjatter til hinanden og griner. Jakob sætter sig på lærerens kontorstol og begynder at køre rundt i klassen, mens han griner til de andre. Rasmus skubber til Thomas, som halvvejs falder og derefter smider sig. Læreren har ikke set, hvad der er sket med Thomas, men reagerer, da han ligger på gulvet og ømmer sig højlydt. Thomas fortæller, at Rasmus skubbede. Flere drenge modsiger ham, hvilket gør Thomas vred på en måde, hvor han retter flere ukvemsord mod drengene. Læreren forsøger at få ro på Thomas og resten af klassen. Thomas går væk fra de

andre og lægger sig i klassens sofa. Lidt efter rejser han sig og forlader klassen.

Mon ikke de fleste lærere i en eller anden grad kan genkende en situation som denne? Undervisning, der er præget af urolige og ukoncentrerede elever. Elever, der opsøger hinanden og taler om frikvarteret, fodboldkampen eller andre ting, der ikke har noget med undervisningen at gøre. Selv om vi appellerer til ro og koncentration eller henviser til de aftalte klasseregler, taler eleverne alligevel på kryds og tværs af klassen i en grad, der gør det vanskeligt at undervise. Støjen fra elevernes indbyrdes samtaler kan vi opleve som manglende respekt for undervisningens faglige indhold. Nogle gange endda som en direkte provokation.

Vi kender også til situationer med tilbagevendende konflikter mellem eleverne. Et endeløst arbejde med at udrede og løse vanskelige situationer, som tager tid fra undervisningen. Hvis vi ikke får taget hånd om dem, kan de brede sig i styrke og omfang og gøre det svært for eleverne at koncentrere sig. Fra et lærerperspektiv kan konflikterne synes så ubetydelige, at de ikke burde koste undervisningstid.

Vi kender også til enkeltelever, der i særlig grad forstyrrer og udfordrer undervisningens dagsorden. Elever, som kommer med nedladende kommentarer, driller eller slår klassekammeraterne og forlader klasseværelset, mens de smækker en dør i efter sig. Vi opsøger hjælp, råd og vejledning, afprøver og justerer forskellige tiltag, men ender nogle gange med at nå til den konklusion, at "lige meget hvad vi gør, så hjælper det ikke".

Som lærere kan vi føle os magtesløse og utilstrækkelige, hvis vi ikke helt forstår, hvorfor undervisningen vanskeliggøres, konflikter fastlåses, og eleverne gør, som de gør. Når vi ikke har indsigt i, hvad vanskelighederne bunder i og hænger sammen med, kommer vi nemt til at mangle handlemuligheder. Vi ved

ikke, hvad vi skal stille op. Måske kommer vi til at gøre noget, som ikke afhjælper problemerne. Eller som endda forværrer dem. For at blive klogere er det relevant, at vi inddrager elevernes perspektiver.

Perspektivets nødvendighed

Som tidligere folkeskolelærer og nu som forsker er jeg nysgerrig på elevernes perspektiver på skolens hverdagsliv. Ofte stiller jeg mig selv spørgsmålene: Gad vide, hvordan det er at være elev i den her klasse? Hvad er eleverne optaget af og engageret i? Hvad betyder noget for dem? Hvad er uroen og konflikterne et udtryk for? Hvorfor er det særligt svært for nogle elever? Og hvad inviterer de os til at forstå?

At anlægge et elevperspektiv indebærer at være undersøgende og nysgerrig på, hvordan eleverne oplever skolelivet. Den amerikanske sociolog Barrie Thorne beskriver i sin bog *Gender Play: Boys and Girls in School*, at vi må forstå børn som nogle, vi kan lære noget *af*, frem for nogle, vi kan lære noget *om*. Børn kan lære os voksne noget. De kan lære os om skolen, dens fællesskaber og undervisning. Inspireret af Thorne kan man sige, at eleverne er eksperter på deres eget skoleliv. Det er dem, vi må lytte til og inddrage, når det gælder om at forstå og udvikle skole.

Ida Schwartz, som forsker i det svære børneliv, påpeger i bogen *Hverdagsliv og livsforløb*, at vi aldrig må glemme, at dem, vi vil noget med, også har ambitioner på egne vegne. I debatter om skolen, dens indhold og formål må vi ikke glemme, hvad børn er optaget af, og hvad der er betydningsfuldt for dem. Hvis skolen skal lykkes med sin opgave, må vi derfor forholde os nysgerrigt til, hvordan skolens praksis opleves af dem, skolen vil noget

med. Det er både relevant og nødvendigt at inddrage elevernes perspektiver på skolens arbejde. Vi må tage elevperspektivet alvorligt.

At anlægge et elevperspektiv på skolens praksis kan lære os noget om pædagogisk indhold og om, hvilken retning det er meningsfuldt at udvikle skolen i. Vi kan få øje på forhold, som vi fra et voksent perspektiv måske ikke ser eller oplever som vigtige. Vi kan blive opmærksomme på, hvilke dele af undervisningen der fungerer, og hvilke vi må udvikle og forbedre. Vi kan også få øje på elevernes betydning for hinanden, og vi kan blive klogere på, hvordan det, der umiddelbart ligner individuelle vanskeligheder, forbinder sig til sociale dynamikker i fællesskabet.

Når lærere inddrager elevernes perspektiver, understøtter de ikke alene elevernes indflydelse på eget liv. De kan samtidig træffe klogere beslutninger på baggrund af de indsigter, de har fået. Elevernes perspektiver kan vise vej til nye handlinger.

Elevsamtalen

Men hvordan kan vi få indblik i elevernes perspektiver på deres skoleliv? Mange tænker formodentligt, at vi må tale med dem om det. Vi må spørge med dem om, hvordan de oplever skolens undervisning og fællesskaber og deres muligheder for at deltage. Vi må spørge og lytte for at få indblik i elevernes perspektiver. Samtalen – eller fx spørgeskemaet – bliver dermed forstået som vejen til elevernes perspektiver.

Det er bestemt relevant at tale med eleverne og få dem til at udfolde deres synspunkter og oplevelser. Dog er der sikkert mange lærere, der har erfaret, at samtalen ikke altid er så informativ og givende, som vi kunne ønske. Det kan være en udfordring at formulere spørgsmål, der får eleverne til at beskrive, udfol-

de og konkretisere. Nogle gange kan man opleve, at der hovedsageligt svares med "ja" eller "nej" ledsaget af ganske få uddybninger. Ligesom de svar, eleverne giver i et spørgeskema, heller ikke altid giver den indsigt, vi egentlig har brug for.

Da jeg var klasselærer i indskoling, afholdt jeg elevsamtaler forud for skole-hjemsamtalerne. I samtalerne spurgte jeg, hvordan eleverne oplevede undervisningen og deres relation til klassekammeraterne. For at undgå, at de blot svarede "fint" eller "dårligt", var der graduerede svarmuligheder, der gav dem mulighed for at uddybe deres svar. Men selv om jeg havde sat rammerne og fortalt, at jeg ønskede at høre deres synspunkter og oplevelser, havde jeg til tider en fornemmelse af, at de svarede det, de troede, jeg forventede. Eller det, som de var i stand til at sætte ord på. Samtalen gav mig ikke altid et tilstrækkeligt billede af, hvordan de faktisk oplevede deres skoleliv. En anden væsentlig begrænsning var, at det var svært for mig at få indsigt i, hvordan en elevs handlinger og oplevelser knyttede sig til konkrete situationer i skolen.

Når vi anvender samtalen som vej til elevernes perspektiver, er det deres verbaliserede og erindrede oplevelser, vi tillægger betydning. Samtalen begrænser elevernes oplevelser til det, der er intentionelt og bevidst. Samtidig er den adskilt fra de konkrete handlinger og situationer. Når vi er på afstand i både tid og rum, kan det være svært at få indblik i og forståelse for, hvad der er på spil i konkrete situationer i skolen, og hvad der ligger til grund for elevernes handlinger.

Det så jeg fx i et forskningsprojekt, hvor en dreng i 2. klasse fortalte, at han ofte havde ondt i maven og syntes, det var svært at komme i skole om morgenen. Han sagde selv, at han ikke vidste, hvorfor han havde det sådan, ligesom lærerne og forældrene heller ikke forstod det. Jeg fulgte drengen og hans klasse et par dage i skole og SFO og bemærkede, at han ofte blev

hægtet af legen, når den flyttede rum eller skiftede tema. Hans tilbagevendende mavepine og vanskeligheder med at komme i skole kunne måske hænge sammen med en usikker og sårbar position i klassens børnefællesskab, som ikke umiddelbart var synlig for de voksne eller bevidst for drengen.

Elevsamtalen giver altså ikke altid klarhed over situationen eller forståelse for, hvad vanskeligheder og udfordringer kan hænge sammen med. Elevernes oplevelser og følelser kan være uklare, hvis det, de er en del af, også er uklart. Det kan fx være uklart for en elev, at følelsen af at være uden for fællesskabet knytter sig til sociale dynamikker i klassefællesskabet og til de betingelser, der er for at være med. Den slags sammenhænge må udforskes i det levede skoleliv. Her kan vi med fordel gå andre veje end elevsamtalen og i stedet foretage observationer fra elevernes perspektiver.